ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 336.72

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Александрова Г.М.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У статті розглянуто страхування ризиків підприємницької діяльності. Проаналізовано проблеми страхування ризиків підприємницької діяльності в Україні. Наведена сучасна картина стану. Розглянуто перспективи розвитку страхування ризиків підприємницької діяльності. Запропоновано деякі рішення щодо нормалізації ситуації на страховому ринку.
Ключові слова: страхування, ризики, підприємницька діяльність, страховий ринок, бізнес.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки, соціальних перетворень та розвитку міжнародних відносин особливого значення набувають питання страхування різноманітних сфер господарювання та життєдіяльності людей. Страхування створює певні фінансові гарантії стабільності і прибутковості виробництва на випадок настання несприятливих ситуацій у будь-якій підприємницькій структурі, що входить до складу ринкового механізму.

Розвиток страхування підприємницької діяльності в кожному регіоні України сприяє удосконаленню сучасних технологій страхового бізнесу, отриманню певних гарантій своєчасної та в потрібному обсязі виплати необхідних компенсацій, а також зацікавленості в потенційних клієнтах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними та закордонними фахівцями детально досліджена специфіка сучасного соціально-економічного становища України. Безпосередньо підприємницькі ризики досліджуються в працях Вітлінського В.В., Вяткіна В.Н., Гамзи Ю.Ю., Гранатурова В.М., Екатеринославського Ю.Ю., Макаревича Л, Хохлова Н.В., Чернової Г.В. та інших. В них аналізуються сутність підприємницького ризику, його різноманітні види та методи управління.

Однак, недостатньо висвітленими є вивчення проблем та перспектив розвитку страхування ризиків підприємницької діяльності в Україні. Все це свідчить про актуальність обраного напряму дослідження.

Головною метою цієї роботи є проведення аналізу щодо існуючих проблем страхування ризиків підприємницької діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Підприємницька діяльність в основі своїй є ризикованою. В першу чергу, причиною тому є руйнівний вплив стихійних сил природи чи негативні наслідки інших надзвичайних подій (пожарів, вибухів, епідемій, травматизму та ін.). Тому провадження безперервної, успішної діяльності можливе не тільки за умов попередження, подолання та локалізації стихійних та інших лих, а також при безумовному відшкодуванні нанесених збитків. Механізм такого відшкодування забезпечується страхуванням визначених ризиків. Воно дає можливість розподілити масштабні втрати в часі та просторі між зацікавленими у страхуванні особами і, чим більша їх кількість, тим дешевшим і ефективнішим є для них є страховий захист [3, с. 95].

У страхуванні підприємницьких ризиків дві підгалузі: страхування ризику прямих і непрямих втрат прибутків. До прямих втрат відносяться, наприклад, утрати від простою устаткування, до непрямих – страхування від перерв у торгівлі, страхування упущеної вигоди.

Страхування підприємницьких ризиків є найбільш непрозорим і загадковим на страховому ринку України. Страховий риск – являє собою вирогідність подій або сукупність подій, на випадок настання яких проводиться страхування. Страхування та управління ризиками на вітчизняних підприємствах нефінансового сектору свідчать, зокрема, результати опитування в 2015 р. керівників київських малих та середніх підприємств свідчать про те, що, наприклад, маркетинговій сфері 50% компаній не застосовують управління і страхування ризиків, в виробничій – 39,5%, інноваційній – 72,6% [5, с. 22-24].

До ризиків підприємницької діяльності які необхідно страхувати відносяться:

– ймовірність втрати в результаті пожежі та інших стихійних лих;

– ймовірність втрати в результаті автомобільних аварій;

– ймовірність втрати в результаті псування продукції при перевезенні;

– ймовірність втрати в результаті помилок працівників фірми;

– ймовірність втрати в результаті припинення ділової активності фірми;

– ймовірність втрати в результаті невиконанні обов'язків субпідрядних;

– ймовірність втрати в результаті можливого захворювання, смерті або нещасного випадку з працівником фірми.

Найпоширенішим і навіть традиційним видом страхування підприємницьких ризиків є страхування майна промислових підприємств від вогню та інших небезпек. Страхування від вогню полягає у відшкодуванні збитків від раптових і непередбачуваних випадків пожежі або вибуху, а та-

© Александрова Г.М., 2016

кож деяких інших супутніх явищ. За цим видом укладаються основний та додатковий договори страхування. За основним договором страхуванню підлягає все майно, що належить підприємству.

До початку економічних реформ в країні монопольне право на проведення страхових операцій мали організації, що входять в систему Держстраху СРСР. В останні роки почався процес створення страхового ринку. На страховому ринку зараз діють як державні страхові організації, так і акціонерні, кооперативні суспільства, асоціації.

Досвід розвинених країн показує, що без правильного оцінювання та організації страхування ймовірних ризиків не може ефективно функціонувати жодне підприємство. Окремі країни навіть запроваджують обов'язкове страхування відповідальності юридичних осіб за можливе завдання збитку. На жаль, у нашій країні страхування міцно не увійшло до звичаїв ділового обігу. Залишається сподіватися, що бізнесмени другого, третього покоління будуть усвідомлювати, що краще сплатити меншу суму за страховий поліс, ніж втратити бізнес через один великий збиток [6, с. 122-23].

Нині малий і середній бізнес постійно балансують на межі ризику. Організувати фірму – справа нескладна. А ось утримати бізнес на плаву вдається не багатьом. Адже навіть за стабільних продажів усе можна втратити за один день. Пожежі, аварії та звільнення провідних працівників – усе це піддає загрозі не тільки прибуток компанії, але й саме її існування. Однак неприємні наслідки можна мінімізувати. Для цього й існує інститут страхування бізнесу.

Наприклад, районна перукарня фінансово значно менш стабільна, ніж великий fashion-холдинг. І те, що для останнього лише неприємність, для невеликої фірми може стати катастрофою. Затоплення сусідами зверху швидше за все викличе серйозний ремонт зали. Однак у бюджеті комерсанта не завжди передбачені витрати на позаплановий ремонт. Припинення діяльності у такому разі неминуче.

У цьому випадку власник бізнесу зацікавлений у компенсації можливих збитків. І важливо, щоб страхова сума, на яку застраховане підприємство, відповідала можливим втратам під час настання страхового випадку, оскільки виплата за ним найчастіше є для підприємця єдиним джерелом покриття збитків.

Другий момент, який відіграє важливу роль, – розмір страхового внеску. Як правило, всі фінансові кошти власники малого і середнього бізнесу вкладають у справу. Нерідко під час виникнення форс-мажору вони навіть не мають резервів для ліквідації його наслідків. Але, попри це, мало хто з підприємців зважується спрямувати гроші на страхування, хоча ці витрати складають лише невеликий відсоток від сум можливих втрат. З метою економії, а також за старою російською традицією, дрібні бізнесмени все ще віддають перевагу сподіванню на везіння.

Нині страхові компанії включають до пакета страхування малого бізнесу такі основні види страхування [4, с. 35]:

· майнове страхування дозволяє застрахувати майнові ризики, пов'язані з експлуатацією і використанням приміщень офісу, устаткування, меблів, товарів на складах тощо. А також на випадок їх крадіжки, псування або інших шкідливих впливів. За настання страхового випадку СК повинна буде компенсувати потерпілому підприємству (страхувальникові) збиток у повному обсязі за умови, що страхова сума відповідає реальній вартості застрахованого майна. У випадку недострахування майна СК (за законом) має право виплатити тільки частку збитку, що дорівнює частці страхової суми до дійсної вартості майна;

· страхування відповідальності дозволяє застрахувати відповідальність страхувальника за завдання шкоди третім особам (наприклад, клієнтам) після виставлення ними претензій до підприємства. Наприклад, майстер-перукар зіпсував волосся клієнта (пофарбував в інший колір або пересушив). Або під час надання СПА-послуг, використання хімічно активних речовин (профкосметика) було завдано шкоди здоров'ю клієнта та ін. У цьому випадку потерпілий може виставити претензії до підприємства або його власнику. А що робити останньому, якщо у нього немає вільних коштів для відшкодування шкоди? Тут і допоможе договір страхування професійної відповідальності. Варто зазначити, що страхова компанія виконає вимогу про відшкодування шкоди тільки в межах страхової суми;

· страхування від перерв у виробництві дозволяє застрахувати втрати, що виникають за позапланових перерв на виробництві. Часто бізнес малого підприємства зосереджено в одному місці (як правило, це орендований офіс). Під час пожежі в офісі діяльність фірми виявиться фактично паралізованою. Від вимушеної перерви компанія зазнає збитків: неотриманий прибуток, додаткові витрати з метою скорочення збитків; неминучі поточні витрати (зарплата персоналу, оренда, податки, амортизація) та ін. Розмір відшкодованих страховою компанією збитків буде прямо залежати від фактичного часу простою. Звичайно, страховик встановлює франшизу (невідшкодована частина збитку). У цьому випадку це мінімальний термін перерви діяльності. Тільки після його закінчення простій буде страховим випадком.

Крім усього вищенаведеного, страхові компанії пропонують своїм клієнтам також інші послуги. Приміром, пакети із медичним страхуванням персоналу (як від нещасного випадку на виробництві, так і в цілому), автомобілів (ОСАЦВ, викрадення та інші ризики), страхування товарів і устаткування під час перевезень тощо. Є і пакети, актуальні для підприємців: страхування цивільної відповідальності у здійсненні підприємницької діяльності. Страховим випадком тут визнається завдання шкоди третім особам під час здійснення страхувальником господарської діяльності, експлуатації орендованих приміщень, обслуговування приміщень, які здають в оренду, надання масових послуг населенню [2, с. 219].

Але, не забуваймо, що зараз відбуваються Бойові дії. В результаті дій терористів гинуть не винні люди, безліч компаній і приватних осіб зазнають значних збитків. Ситуація справді непроста і, на перший погляд, безвихідна. Адже у всіх договорах страхування обумовлені ситуації, які страховка не покриває. До них відносяться і страхові випадки, які мали місце в зоні бойових дій. Логічно припустити, що страховики мають повне право відмовити у відшкодуванні постраждалим.

Якщо ми уважно розглянемо статтю 26 Закону України «Про страхування», то виявимо, що в переліку умов відмови виплати компенсації відсутнє таке поняття, як АТО. Формально, антитерористична операція не є бойовими діями. Тому, якщо вона не згадується безпосередньо в вашому договорі страхування, то підстав для відмови у відшкодуванні у страховика немає [1].

Можливо найближчим часом АТО все-таки почнуть класифікувати як форс-мажор. Це матиме не кращі наслідки для клієнтів, що здійснюють страхування ризиків підприємства на Сході. Тим не менш, на сьогоднішній день, мені не зустрічалися договори страхування майна з таким пунктом. Таким чином сторона, що постраждала в ході АТО, має законні підстави отримати компенсацію або оскаржити в суді відмову по її виплаті.

Ситуацію ускладнюють українські ЗМІ, називаючи ДНР і ЛНР терористичними організаціями (незважаючи на те, що рішень суду з визнання їх такими не було). Подібна риторика засобів масової інформації стимулює страховиків відмовляти клієнтам у компенсації збитку. Оскільки збитки, завдані в результаті терористичних дій, стандартним договором страхування підприємницьких ризиків не покриваються. Насправді, відмова з подібною мотивацією також підлягає оскарженню.

Окремий момент, на якому хочеться зупинитися, обговорюючи страхування майна підприємств в зоні АТО, це грамотне оформлення документів компетентними органами (ДАІ, РУВС). Вони повинні відповідати інтересам страхувальника, а для цього важливо дотримуватися правильних формулювань. Наприклад:

– викрадення транспортного засобу – «протиправне заволодіння транспортним засобом»

– попадання уламків міни або гранати – «ушкодження, завдані тупим важким предметом»

– конфіскація майна бойовиками – «таємне розкрадання майна».

Такі формулювання допоможуть постраждалому зайняти більш міцну позицію в переговорах зі страховиками.

Заручниками ситуації, що склалася стали не лише страхувальники, які зазнали шкоди в результаті АТО, а й самі страхові компанії. Незважаючи на те, що бойові дії на Сході країни носять явний форс-мажорний характер, Торгово-промислова палата України офіційно не визнає цього. В результаті клієнти, що оформили страхування діяльності підприємства, піддаються неправомірним відмовам у відшкодуванні збитків.

Незважаючи на явний конфлікт інтересів страхової компанії та страхувальника, існує єдиний шлях, щоб уникнути його: сісти за стіл переговорів в пошуках взаємовигідного рішення. У ряді випадків страхова компанія буде готова піти назустріч клієнтові:

· якщо ви – корпоративний клієнт, подальша співпраця з яким в пріоритеті;

· якщо не можна однозначно обґрунтувати відмову з юридичної точки зору;

· якщо потенційний збиток від судових витрат перевищує розмір компромісного відшкодування збитку.

Неоціненну допомогу в переговорах із страховою компанією може надати страховий брокер. Його вагомим аргументом є весь портфель страхувальників. Це значно переконливіший аргумент, ніж кількість договорів страхування у будь-якого з клієнтів СК.

Тобто правильний підхід до справи допоможе вирішити будь-яку заплутану проблему. І кваліфікована допомога страхового брокера в пошуках найбільш вигідного рішення виявиться тут більш ніж доречною.

Висновки і пропозиції. Таким чином, попри різноманіття, ринок страхування малого бізнесу майже не охоплений. І сьогодні такі послуги пропонують лише СК, що стабільно працюють. Це пояснюється тим, що страховики несуть низку неминучих витрат за оцінкою як застрахованого майна, так і ризиків, яким воно може бути піддано. І це попри те, що розміри страхових премій, отриманих від невеликих фірм, досить невеликі.

Рішення різноманітних проблем, пов'язаних зі страховим захистом підприємців і працівників підприємств в умовах ринкового господарства, можливо лише при поєднанні різних форм страхування: державного, взаємного, кооперативного. акціонерного товариства. При цьому необхідно розмежувати сфери діяльності кожної з цих форм страхування та забезпечити їх взаємодію з метою найкращого задоволення потреб підприємців (страховиків).

Отже, роблячи висновок можна сказати, що підприємницька діяльність завжди супроводжується різного роду ризиками. Під підприємницькими ризиками розуміють такі, що виникають при будь-яких видах підприємницької діяльності, пов'язаних з виробництвом продукції, товарів і послуг, їх реалізацією; товарно-грошовими і фінансовими операціями; комерцією, а також здійсненням науково-технічних проектів.

Список літератури:

1. Закон України «Про страхування» № 85 / 96-ВР від від 07.03.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // zakon5.rada.gov.ua / laws / show / 85 / 96-вр.
2. Агєєва П.П. Страхування: теорія, практика та зарубіжний досвід [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.П. Агєєва. – К.: Ельга, 2013. – 724 с.
3. Вовчак О. Д. Страхові послуги [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Д. Вовчак. – Л.: Компакт, 2012. – 656 с.
4. Говорушко Т. А. Страхові послуги [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. А. Говорушко. – К.: ЦНЛ, 2012. – 396 с.
5. Кравченко В. Міжнародна нормативна база управління ризикапи підприємств та організацій і можливостей її застосування в Україні [Текст]: В.Кравченко // Страхування. – 2015. – № 8. – с. 22-24.
6. Осадець С.С. Страхування [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Осадець. – К.: КНЕ, 2013. – 599 с.

Александрова А.Н.
Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СТРАХОВАНИЯ РИСКОВ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Аннотация
В статье рассмотрены страхования рисков предпринимательской деятельности. Проанализированы проблемы страхования рисков предпринимательской деятельности в Украине. Приведенная современная картина состояния. Рассмотрены перспективы развития страхования рисков предпринимательской деятельности. Предложены некоторые решения по нормализации ситуации на страховом рынке.
Ключевые слова: страхование, риски, предпринимательская деятельность, страховой рынок, бизнес.

Aleksandrova H.M.
Donetsk National University of Economics and Trade
of Mikhail Tugan-Baranovskogo

PROBLEMS AND PROSPECTS OF RISK INSURANCE BUSINESS IN UKRAINE

Summary
The article examines risk insurance business activities. The problems risk insurance business in Ukraine. The above picture of a modern state. The prospects of development of insurance risk business activities. Certain decisions to normalize the situation in the insurance market.
Keywords: insurance, risk, entrepreneurship, insurance market, business.